

Съдържание:

1. Трайко Китанчевъ — отъ К. Николовъ.
2. „Последния часть на Даме Груевъ — отъ Н. П. Русински.
3. Съ Яворовъ отъ Пиринъ до Рилския мо-
настиръ — отъ Л. Томовъ.
4. Едно пояснение — отъ Благой Димитровъ.
5. Изпращане доброволци и събиране първитѣ
мѣстни войници отъ Кукушъ и околията му
презъ време на Балканската война 1912—1913 г.
— отъ Владимиръ А. Карамановъ.
6. Учебното дѣло въ Охрид кааза — Охридска
еперхия — отъ Ил. Ивановъ.
7. Изъ живота на четитѣ — отъ Г. Ив. Бѣлевъ.
8. Тима Икономова — отъ С. х. Ивановъ.
9. Донка Ставрева — отъ Копитаръ.
10. „И кауркитѣ станали комити“ — отъ Хр.
Настевъ.
11. Последнитѣ събития въ свѣта.
12. Тъга по родината — отъ Владимиръ Марковъ.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“, № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окржжно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“, 5. — Sofia, Bulgarie

Трайко Китанчевъ

Недавна стана освещаване паметника на Трайко Китанчевъ, построенъ въ двора на основното училище което носи неговото име.

Председателятъ на Ресенското братство г. Коста Николовъ произнесе силно вдъхновено слово:

Ваше Високо Преподобие, Почитаемо събрание, Драги ученици и ученички! Поклонъ!

Народъ, който мъртвитъ почита на миналото, бждещето си гради.

Ето въ тоя гиздавъ паметникъ е изразена народната почитъ и признателностъ къмъ единъ отъ найпреданнитъ, найчистосърдечнитъ и найбезкористнитъ служители на Родината — на Трайка Китанчевъ!

На кого отъ насъ въ тоя тържественъ часъ сърдцето не се пълни съ радостъ и умиление!

Най-сърдечна, най-гореща, благодарностъ на почитаемата комисия, на почитаемото министерство на народната просвѣта, на почитаемия учителски съветъ, на почитаемитъ дарители — на всички, които сж съдействували за издигането на тоя прекрасенъ паметникъ, съ което

въ основитъ на нашата бжднина се турятъ най-чиститъ, най-твърдитъ камъни — добродетелитъ на Трайка Китанчева — чедо на китна и славна Прѣспа!

Богъ е надарилъ земята ни съ прелестни кжтове! Единъ отъ най-прелестнитъ е Преспа! Оградена съ величествени гористи планини: Пелистеръ, Голивърхъ (Победоносецъ), Галичица (Томо-

ростъ) и Иванъ-планина, между които лъщи като огледало Преспанското езеро, въ бистритъ води на което се оглеждатъ островитъ „Градъ“ и „Ахилъ“, дето подъ сѣнкитъ на преплетенитъ лози

и смокини, почиватъ развалинитъ на граденитъ отъ Самуила дворци и черкви и витае неговия духъ; оглежда се с. Германъ, гдето край стара черква се намира гробътъ на Самуиловата майка съ надгробна плоча — найстария паметникъ съ кирилица — за запазването на който е билъ пребитъ отъ бой Тасе Ляпчевъ — бащата на Андрея Ляпчевъ; оглежда се и с. Подмочани, дето въ 1858 г. се роди Трайко Китанчевъ отъ родители Цвѣта и Цвѣтко — въ площение на доброта, скромностъ и трудолюбие, закърменъ съ тѣхнитъ добродетели и съ славнитъ спомени отъ Самуиловото величие!

Образованието и възпитанието си К-евъ доби въ Ресенъ, Цариградъ, Киевъ и Москва. Въ Цариградъ, дето Трайчо, за да помага на баща си, носи градинарския кошъ, щѣше да се тури край на учението му, ако не бѣше

благородното сърдце на блаженопочившия Охридско-Прѣспанския митрополитъ Натанаила, чедо на гиздаво Скопие, крепостъ на българския духъ, което първо преди 102 години изтръгна ферманъ за българска черква! Благодарение щедростта на Натанаила Китанчевъ свърши Цариградското у-ще при П. Р. Славейкова, свърши Киевската семинария и следва правото въ Московския университетъ. Следването на

Трайко Китанчевъ

Трайка въ Киевъ и Москва е било свързано съ най-голъми лишения, защото въ лишение е билъ и благодетелътъ му Натанаилъ, който пополитически причини е трѣбвало да напустне епархията си. За да може да се издържа, Трайчо е преписвалъ за продаване лекции. Храненето и обличането му е било най-оскъдно. Хранѣлъ се е, колкото да не умре отъ гладъ, и обличалъ се е, колкото да не измръзне отъ студъ. Много пжти не е ималъ де да се подслони. Отъ Москва по болестъ Китанчевъ се връща въ Ловечъ при духовния си отецъ Натанаила, за да се отдаде на служба на своя народъ, най-напредъ, съ благоволенieto на блаженопочившия Климента, като учителъ въ Петропавловската семинария.

При влизането въ първия учебенъ часъ, поради скромната му вънкашностъ и сиромашкото му облѣкло, Китанчевъ е билъ посрещнатъ отъ ученицитѣ съ пренебрежение и незачитане. Достатъчно е било, обаче, да започне сладкодумната му уста да разкрива богатата му духовна съкровищница и пламакъ отъ горещото и любящото му сърдце да се докосне до тѣхнитѣ сърдца, за да го обикнатъ ученицитѣ и да не искатъ да се раздѣлятъ отъ него. Учителството бѣ радостъ за Китанчева, защото съ учителството той просвѣщаваше ума, облагородяваше сърдцето и укрепваше волята на своитѣ ученици, помагаше за тѣхното усъвършеиствуване и облагородяване. Помагането на ближния бѣ за него цель на живота.

Съ същата любовъ, съ същото въодушевление — не — съ по-силна любовъ, съ най-голъмо въодушевление, той учителствува въ Солунъ, защото Солунъ е родно мѣсто на Св. Кирила и Методия, защото Солунъ е люлка на нашата и на славянската просвѣта! Въ тая люлка, за срамъ на славянството, цѣли десетъ вѣка кандилце не блѣшука! Запалиха го първи македонскитѣ българи съ откриването на българска черква и българско училище въ Солунъ, запалиха го синоветѣ на цѣлокупния бѣлгарски народъ съ откриването на българската гимназия въ Солунъ! А днесъ нѣма следа отъ тѣхъ! А последниятъ служителъ въ храма на Св. Кирила и Методия, архимандритъ Евлоги — горещиятъ родолюбецъ, любимецътъ на блаженопочившия екзархъ Иосифъ I — е безъ гробъ! Не! Гробътъ му е Солунския заливъ, защото тамъ сж коститѣ му!

Въ Солунъ Китанчевъ бѣ не само учителъ въ гимназията, но и проповѣдникъ въ черквата и постояненъ събеседникъ, учителъ и водачъ на гражданството. Заедно съ другаря му, директора Божилъ Райновъ, подготвиха издаването на български вестникъ.

Какъвто бѣ Китанчевъ като учителъ въ Солунъ, такъвъ бѣ той и като учителъ въ Пловдивъ, София, Габрово и Търново, поради което бѣ избранъ отъ учителството за Търновски училищенъ инспекторъ и отъ народа за народенъ представителъ въ Търново и София.

Въодушевенъ отъ горещо родолюбие и чисто-сърдечностъ, той бѣ борецъ за свободата и независимостта на България. Той се бори съ оржие въ ржка като доброволецъ при Сливница, той се бори съ вдъхновено и неустрашимо слово като общественикъ и депутатъ, бори се и съ вдъхновено перо като писателъ и поетъ. Борбата му за свободата и независимостта на България го доведе до затвора въ Хасково. Отъ тамъ той пише: Натанаилу: „Мнението за моята политическа деятельность

на всѣко друго лице, а даже и на самото общество за мене нѣма особено силно значение, щомъ тя се одобрява отъ моята съвестъ, но Вашето мнение е било за мене всѣкога отъ най-висока цена. Азъ съмъ билъ и съмъ непричастенъ решително въ нищо, нито въ убийството на Бѣлчева, нито въ нѣкакъвъ заговоръ срещу Стамболова, или срещу княза. Затворътъ ми е наложень за моята деятельность въ събранието и вънъ отъ него — въ обществото, защото съмъ се застъпвалъ за потѣпканата свобода на отечеството и най-после за изказването моитѣ задушевени убеждения. Ако и да съмъ понастоящемъ арестантъ, азъ не се срамувамъ да се наричамъ още вашъ синъ и възпитаникъ — напротивъ, изпитвамъ въ себе си гордостъ, че съмъ последвалъ Вашия примѣръ — да работя споредъ силитѣ си за общото дѣло на народътъ, на цѣлокупния бѣлгарски народъ“.

Въ затвора две нѣща измѣчваха го — положението на родителитѣ му и положението на поробенитѣ братя. За родителитѣ си пише на Андрея Башевъ: „Ти знаешъ, че азъ съмъ навикналъ на сиромашия и лишения, но какво да правя съ старитѣ въ Ресенъ. Освенъ мене нѣма кой другъ да се грижи“. По положението на поробенитѣ братя особено го интересува дѣйността на чуждитѣ пропаганди, за които събира сведения чрезъ Солунъ и осведомява П. Каравелова.

На връщане отъ учение на панахидата за Китанчева запознахъ се съ П. Каравелова — бившъ министъръ председателъ и министъръ на финанситѣ, току що излѣзълъ отъ затвора. Видѣхъ облѣклото му, видѣхъ кжщата му, видѣхъ покжщнината му, чухъ словото му за Трайка и за поробенитѣ българи, очудихъ се на младежката му енергия и ясно ми стана, защо малка България заемаше първо мѣсто на Балканитѣ! На излизане отъ затвора Китанчевъ мечтаеше да стане учителъ въ Тетово или Скопие, за да бжде стражъ на народнитѣ интереси, както бѣ стражъ при Сливница. Въмѣсто това, обаче, той стана водачъ на македонската емиграция въ България, председателъ на първия македоно-одрински комитетъ. Тогава той пише на брата си Ефтимъ: „Понеже въ единъ или другъ смисълъ ще се решава арменския въпросъ, ние не можемъ да изоставимъ работата тѣй, щото за Македония да не стане и дума“. Това наложи подигането на Кресненското въстание, което, като не даде очакванитѣ резултати за поробенитѣ братя, притискаше, вълнуваше, измѣчваше чувствителното и нежно негово сърдце, поради което то на 1 августъ 1895 г. престана да тупти — Трайко Китанчевъ почина!

Въ джоба му се намѣриха 25 стотинки — това бѣ всичкото му богатство! Не! Тр. Китанчевъ остави най-голъмото богатство, що човѣкъ може да остави на свѣта — примѣрътъ на най-чистосърдечно, най-безкористно и най-преданно служене на народа — на цѣлокупния бѣлгарски народъ!

Драги ученици и ученички,

Трайко Китанчевъ е вашъ патронъ — вашъ духовенъ отецъ. Гордѣйте се съ него и се старайте да бждете като него: да обичате и да служите на близкитѣ си, на своя народъ — на цѣлокупния бѣлгарски народъ!

Почитаемо събрание,

Въ тоя тържественъ часъ и майката родина Прѣспа иска да даде изразъ на своята почитъ и любовъ къмъ своето чедо Трайко Китанчевъ. Тя кжса цвѣта: отъ „Градъ“ и Ахилъ, дето витае ду-

хътъ на Самуила; отъ Пелистеръ и Галичица, дето българскитъ юнаци проливаха кръвта си за свободата на поробенитъ братя; отъ Солунъ, дето той продължи дѣлото на нашитъ просветители; Отъ политъ на Родопъ, дето той бѣ затворникъ за свободата на България; отъ политъ на Шаръ, дето се роди неговия духовенъ отецъ — отъ политъ на Стара-планина, отъ дето той започна да служи на народа си съ вдъхновено и неустрашимо слово и перо; отъ Сливница, дето съ оржие брани неза-

висимостта на Родината; отъ върхъ Пиринъ Планина, отъ дето чуваше отчаяния гласъ на поробенитъ братя; отъ политъ на Витоша, дето отъ скръбъ за поробенитъ братя престана да тупти любящото му сърдце! Тя кжса цвѣтя и вие вѣнецъ, който съ моята ржка слага на главата на своя достоенъ и любимъ синъ Трайка Китанчевъ.

Слава му!

Слава Трайку Китанчеву!

Последния часъ на Даме Груевъ

Като единъ отъ близкитъ на Гоце Дѣлчевъ и Даме Груевъ, дългъ ми се налага да изясня истината по убийството на Даме и нѣкои отъ придружаващитъ го, като заклея виновника Иванъ Бѣлчевъ отъ Русиново за даденитъ жертви.

На 22 декемврий 1906 год. Даме идещъ отъ Струмишко придруженъ отъ Малешевския околий-

Даме Груевъ

ски войвода Сандо Китановъ отъ с. Лешко, Горно-Джумайско, решили да денуватъ въ най-добре организираното по това време — Русиново.

Презъ нощта пристигнаха късно въ селото, при това безъ предварително да известятъ селското ржководство да опредѣлятъ квартири за пристигащата чета.

За селски войвода си е билъ запазилъ правото Иванъ Бѣлчевъ, който се е криелъ по кжщитъ, нѣкжде самъ, нѣкжде съ единъ четникъ, но винаги безъ съгласието на селската организация.

По това време, когато пристига четата отъ Струмишко, Иванъ Бѣлчевъ е билъ въ кжщата на Иванъ Стойловъ Костевски. Като му явили, че Даме Груевъ и окол. чета съ Сандо Китановъ сж пристигнали и питали Бѣлчева кжде да ги турятъ на квартира, той веднага посочилъ кжщата на Димитъръ Ризовъ Алагъзовъ. Околийската чета заедно съ Даме придружени отъ Бѣлчевъ отишли при Димитъръ Ризовъ Алагъзовъ и му казали да освободи една стая за денуване на четата.

Домакинътъ обяснилъ, че утре на 23 ще дойдатъ за наема на пасището „Джутовецъ“ стопанитъ му турци отъ Пехчово и не е възможно въ неговата кжща да останатъ четниците. На край Алагъзовъ казалъ: „нека отидатъ въ друга кжща, азъ ще тегля всички разноси“. Но Бѣлчевъ не искалъ и да чуе за това основателно възражение на домакина. Тогава последниятъ казалъ: „Добре, правете каквото щете, азъ ще си отида на черква. Подъ влиянието на Бѣлчева, тѣй лекомислено погледнали на квартирния въпросъ и домакинътъ и Даме и Сандо Китановъ. Четата се разположила въ кжщата, безъ да си тури свой вътрешенъ караулъ. Бѣлчевъ вънъ сжщо не направилъ нищо за охрана на околийската чета.

Четниците започнали да разговарятъ високо, а нѣкои си разпасали и патрондашитъ и при полуотворена врата, зеяща къмъ стълбитъ, се забавлявали съ високъ смѣхъ.

Мула Алиовъ, стопанинъ на пасището заедно съ едно заптие, дошълъ въ селото и се отправилъ за кжщата на Димитъръ Ризовъ Алагъзовъ. Кучето било затворено и не се обадило. Дватама турци се качили по стълбитъ за стаята, въ която денува четата. Чули разговоръ — качили се на 5—6 стжпала и презъ полуотворената врата видѣли четници и се повърнали назадъ изъ стълбитъ. Четниците сжщо ги видѣли: „турци бе“. Турцитъ обаче, не избѣгали, а слѣзли подъ стълбитъ и залегнали на западния жгълъ на кжщата, а стълбата е съ наклонъ на изтокъ. Първъ слѣзълъ по стълбитъ Сандо Китановъ. Турцитъ стреляли, но не можали да го ударятъ. Вториятъ слѣзълъ Даме, който билъ раненъ въ дебелитъ мяса на дѣсния кракъ. Другитъ четници намѣрили заднитъ врата на кжщата и излѣзли незабелязани, но нагоре презъ плетищата и тѣ се изложили срещу стрелящия неприятель.

Четникътъ Георги п. Стояновъ отъ Владимирово, който следвалъ дирята на Китановъ, правейки опитъ да се прехвърли презъ плета, билъ пронизанъ съ два куршума. — Стояновъ билъ първата жертва близо до кжщата.

На помощъ на двамата турци се притекли таксилдара (държавниятъ бирникъ) и придружаващото

го заятие. Пристигнала и войската, квартируваща въ Владимирово. Сандо Китановъ излѣзълъ невредимъ, но вѣнъ отъ селото настигналъ го единъ куршумъ въ главата и намѣсто падналъ.

Даме Груевъ и Георги Карчевъ сполучили да излѣзатъ съ единъ смѣлъ куриеръ Григоръ Митевъ Крапевъ, обаче, той е билъ безъ оржие и не можалъ да имъ дава помощъ. Извелъ ги презъ мѣстността „Грамадь“ по запазена и засѣлната отъ неприятелското око мѣстностъ, за да излѣзатъ източно отъ върха „Пѣтлецъ“, където куриерътъ можеше да ги укрие.

Но кръвта течеща отъ Даме оставаше кървава диря по прѣсния снѣгъ. Тѣ стигнали едвамъ на югоизточния склонъ на върха „Пѣтлецъ“, мѣстността „Валмото“, при бѣлитъ камъни. Тукъ ги посрѣща друга войска, идеща отъ „Безгачево“. Настигнала ги и трета отъ Берово, и се завързало сражение. Настигнала ги и преследващата ги войска. Даме изпъжда куриера да не падне жертва и той.

Въ кървавата борба чутовния смилевски учителъ, апостолъ на македонската свобода, Даме Груевъ, намѣри своята героическа смъртъ.

Петъ отъ Сандо Китановитъ четници били въ друга квартира въ Гацарската махала. Другъ куриеръ тѣхъ ги извежда въ мѣстността „Долна Слатина“ въ едно овчарско ягнито и се заловилъ ужъ да покрива нѣкои повредени мѣста на покрива. На вечерята ги изпратили по каналенъ редъ.

На 24 XII 1906 год. турскитъ военни власти издадоха заповѣдъ убититъ да се вдигнатъ отъ лобното мѣсто и бждатъ погребани.

Даме Груевъ, Сандо Китановъ, Георги Карчевъ селянитъ ги погребали при русинската черква въ единъ гробъ предъ южнитъ врата на черквата, а Георги п. Стояновъ си отнесли трупа му въ Владимирово.

На последния денъ на Коледа първитъ трима бѣха изровени отъ властитъ и фотографирани, за да се увѣрятъ въ истината, че сж споменатитъ лица. Фотографиралъ ги е Гаврилъ Зографа отъ Берово.

Иванъ Бѣлчевъ, който се криеше въ отдѣлна кжца и не взема участие въ престрелката, се

скрилъ въ яслитъ на едно магаре, като съборилъ сѣното върху себе си.

Като пуснала черква, Димитъръ Ризовъ Алабѣзовъ и жена му Божана, безъ да знаятъ какво е станало въ кжщи и какво ги чака, били начакани предъ кжщата и, безъ да ги питатъ, разяренитъ запии ги разстреляха.

Следъ избиването на Даме Груевъ, Сандо Китановъ, Георги Карчевъ, Георги п. Стояновъ и съпрузитъ Алабѣзови — други хора отъ селото не пострадаха.

Селската революционна организация възмутена отъ поведението на Ив. Бѣлчевъ — върху когото легна цѣлата вина за скжпитъ жертви — го повика да отговаря предъ селския революционенъ сждъ. Но той не се подчини и избѣга при върховиститъ. Отъ тамъ той се заканваше на ржководството, разбойничествуваше и убиваше, щомъ му дойде на сгода. Той наскоро уби най-дейния членъ на ржководството — Мито Накровъ Тренчовъ и Георги Василевъ Ходжовъ — всички дейни членове на ржководното тѣло на организацията.

Организацията не можѣ да се справи на време съ Бѣлчева.

Следъ отсжплението на бѣлгарскитъ войски въ последната война 1918 год. Бѣлчевъ замина въ България, а семейството му остана въ Русиново.

Новитъ завоеватели предложиха Бѣлчеву да се прибере при семейството си, като му се даде голѣма служба (инспекторъ на тайната и явна полиция) съ голѣма заплата. Възложено му бѣше да избие всички „опасни хора за властта, на която служеше“. Преди да приеме официално службата си, уби бившия селски войвода Василъ Стоицовъ. Бѣлчевъ ревностно служи до 11 февруарий 1921 год., когато бѣше убитъ отъ ония, които му скжпо плащаха.

На гроба на апостола Даме Груевъ и падналитъ съ него придружаващи го — русинската селска революционна организация издигна скромненъ паметникъ и всѣка година по случай смъртта имъ отслужва панихида, а женитъ всѣки празникъ палятъ свѣщи и нареждатъ възпоменателни слова, като за свои родни братя.

Н. П. Русински

Съ Яворовъ отъ Пиринъ до Рилския манастиръ

Въ началото на 1903 г. П. К. Яворовъ, съ пушка на рамо, бѣше четникъ въ четата на легендарния войвода Яне Сандански. По това време апостолътъ Гоце Дѣлчевъ обикаляше окръга. При срещата П. К. Яворовъ се присѣдини къмъ Гоце, като обиколиха по инспекция Мелнишко, Демиръ-Хисарско, Неврокопско и Разложко. Въ тази обиколка тѣ направиха редъ събрания съ по-виднитъ деятели на В. М. О. Р. О. за засилването на последната. Въ едно отъ решенията на последвалия окръженъ конгресъ бѣ да се издава хектографиранъ листъ „Свобода или смъртъ“ въ Пиринъ. Опредѣли се пещерата „Капето“ за редакция и се пристѣпи къмъ работата.

Въ пещерата, подъ редакцията на Яворовъ и негови сътрудници излѣзе първия брой на „Свобода или смъртъ“ на 10 февруарий 1903 година. Следъ излизането на първия брой, Гоце Дѣлчевъ замина за Солунския конгресъ на В. М. О. Р. О., въ който се взема решение за Илинденското въстание. П. К. Яворовъ издаде около 20 броя отъ „Свобода

или смъртъ“, който излизаше седмично.

Въ първия брой на „Свобода или смъртъ“ бѣ помѣстено следното стихотворение:

ВЪЗСТАНИЧЕСКА ПѢСЕНЬ

Доста вече неволия	Мила ни е башиния,
Отъ поганска тирания —	Ура да живѣй,
Прѣпорецъ се вѣй	Смъртъ на всѣка тирания
Хей!	Слободия, слободия
Драга ни е башиния,	Кой я не милѣй
Ура да живѣй	Хей!
Съ вражи орди въ разправа	Скжпа ни е башиния,
За желана слободия	Ура да живѣй.
Крѣвъ ще се лѣй,	
Хей!	

Въ тѣзи двадесетъ броя на в-къ „Свобода или смъртъ“ бѣха помѣстени редица статии и напжствия на организационнитъ чети и легални дейци и сведения за лошитъ отношения на турската власть

спрямо българското население. Правеше впечатление, че въ няколко броя Яворовъ помѣсти нѣколко статии за участието на македонскитѣ жени въ борбата за свободата.

Въ бр. 9 отъ 6. IV. 1903 г. Яворовъ е помѣстилъ своето стихотворение:

ХАЙДУШКИ ПЪСНИ

(На Гоце Дѣлчевъ)

День денувамъ — кѣтица потайни,
Нощъ нощувамъ — пѣтица незнайни;
Нѣмамъ татко, нито мама —
Тато да ругае,
Мама да ридае . . .
Леле моя,
Ти Пиринъ планино!
Море черно
Цариградско вино.
Съ врагъ врагувамъ — мѣра споредъ мѣра,
Съ благъ благувамъ — вѣра зарадъ вѣра;
Нѣмамъ братецъ, ни сестрица —
Братецъ да ме хвали,
А сестра да жали . . .
Леле моя,
Сабя халосия!
Море люта
Одринска ракия.
Богъ богува — нека си богува,
Царъ царува — нека си царува?
Нѣмамъ либе, първа обичъ —
Мене да очаква
И да ме оплаква . . .
Леле моя,
Пушка огнебойка!
Море тънка
Солунска девойка.

Следъ завършването на Солунския конгресъ Гоце Дѣлчевъ, връщайки се въ Сѣрския окръгъ, при с. Баница бѣ нападнатъ отъ турска потеря и бѣ убитъ заедно съ Гоцановъ и др.

Вестъта за смъртъта на апостола се разнесе като мълния изъ цѣла Македония и настѣпи смутъ въ душата на всички идейни борци.

Това се отрази извънредно много зле върху душевното спокойствие на П. К. Яворовъ, който имаше силна вѣра въ Гоце и му бѣше искрененъ приятель.

Поради загубата на Гоце и подготовката на Илинденското въстание се направиха редъ събрания въ всичкитѣ околии на Сѣрския революционенъ окръгъ, а следъ това и околийски конгреси, въ които се обмисли плана за бъдещитѣ действия презъ време на очакваното въстание.

Съ конгресно решение П. К. Яворовъ и журналиста Никола Наумовъ бѣха изпратени въ България съ специална мисия по уредбата на революционна литература и редовнитѣ пощенски съобщения чрезъ специални куриери.

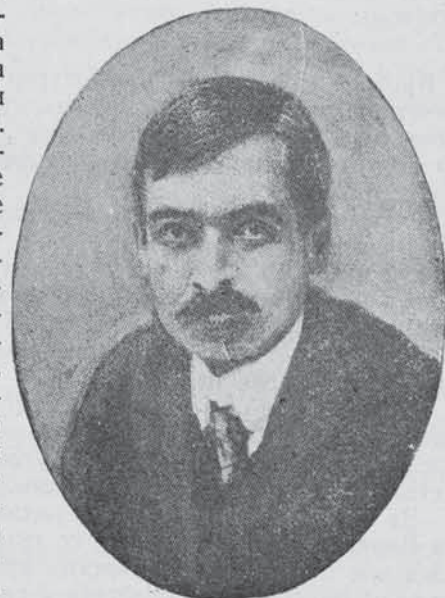
П. К. Яворовъ и Н. Наумовъ презъ първитѣ дни на м. юний 1903 г. пристигнаха въ Банско. Тукъ бѣха и разложитѣ чети на Симеонъ Молеровъ и Ив. Вапцаровъ. Между четитѣ и легалнитѣ ръководители на Банско и околията, въ присѣтствието на Яворовъ и Наумовъ стана съвѣщание за бъдещата дейность на революционнитѣ чети въ Разлога.

На пишущия тия редове бѣ възложено да при-

дружи П. К. Яворовъ и Наумовъ до Рилския манастиръ.

Въ разстояние на два дни влѣзохъ въ връзка съ мѣстнитѣ организации и се уреди канала за преминаването отъ Банско до Рилския манастиръ.

На 5 юний 1903 г. презъ нощъта потеглихме отъ Банско за с. Годлево. Въ 2 часа следъ полунощъ ни посрещнаха годлевскитѣ куриери Стою Лазаровъ и Гьоре Калояновъ, които ни съобщиха, че въ селото не може да се влѣзе поради присѣтствието на войскава часть, като ни отведоха въ Годлевската планина при Станкова лѣка. Точно при изгрѣвъ слънце пристигнахме при Студения изворъ. Тукъ денувахме. Куриеритѣ се завърнаха въ Годлево. Яворовъ презъ деня допълни нѣкои свои бележки и ни чете „Хайдушкитѣ си пѣсни“, написани въ Пирина, които сж едни отъ най-хубавитѣ лирически творения на поета

П. К. Яворовъ

—революционеръ. Куриеритѣ на обѣдъ не ни донесоха храна. Намѣрихъ стария революционеръ деецъ Марко Кюсевъ, който пасѣше стадото си. Помолихме го да ни донесе храна. Понеже нѣмаше хлѣбъ, заяви, че може да ни даде само млѣко, но нѣмаше сждъ. Пъкъ и ние нѣмахме сждъ. Попитахъ Яворова отстъпва ли си качулката, да ни послужи за сждъ. Той съ радостъ прие предложението ми. Поехъ качулката и я дадохъ на бай Марко, който следъ малко издои овцитѣ и я напълни съ млѣко. Всички съ удоволствие пихме млѣко отъ качулката и уталожихме глада си. Презъ деня се изкачихме на Келавъ камъкъ, отъ кждето се виждаше Пирина и цѣлата Разложка долина. Яворовъ говорѣше съ възхищение за хайдушкитѣ поляни на Пирина и за чукитѣ, кждето всѣка долчинка и върхъ на Пирина сж свързани съ нѣкое чудовно дѣло на македонскитѣ революционери. Вечеръта пристигнаха куриеритѣ и ни донесоха храна. Къмъ 8 часа потеглихме; въ 10 часа си починахме на върха Чало. Куриерътъ Стою Лазаровъ, бившъ учитель, съ възторгъ изпѣ съ своя мелодиченъ гласъ Ботевата „Живъ е той, живъ е, тамъ на балкана“.

Лунното освѣтление на величественъ Пиринъ и пѣсенъта на Стою Лазаровъ възбудиха душата на Яворова и той съ възхищение започна да говори за бъдещитѣ борби на роба и за свободата, която ще настѣпи.

При изгрѣвъ слънце прехвърлихме границата и влѣзохме въ предѣлитѣ на България. Пѣтуването бѣше много трудно, особено за Яворова, който често падаше, ставаше и охъ не казваше. Той съ ве-

лико търпение понасяше негодитѣ, само и само да бжде полезенъ на брата-робѣ.

По обѣдъ пристигнахме въ Рилския манастиръ, дето монахѣтъ отъ Паисий ни посрещна и настана въ една отъ манастирскитѣ стаи. Яворовъ поиска и отъ Паисий ни отведе въ манастирската библиотека, която разгледахме, а следъ това ходихме въ килията на Неофитъ Рилски и пещерата на Св. Ив. Рилски. На другия денъ П. К. Яворовъ и Наумовъ

останаха въ манастира, а азъ и куриера потеглихме обратно за Разлога. При раздѣлата Яворовъ заяви, че скоро ще се върне, за да продължи участието си въ борбитѣ за свободата на брата-робѣ. Той изпълни това свое обещание и взе живо участие въ следващитѣ борби на македонския робѣ, като до последния си часъ не престана живо да участвува въ Македонското освободително движение.

Л. Томовъ

Едно пояснение

Въ броя на в. „Зора“ отъ първи май т. г. е напечатана статия на Борисъ Минковъ подъ заглавие: *„Борбитѣ за нашето възраждане“*, съдържанието на която е предадено като *„интересни спомени на дѣдо Максимъ“*.

Не бихме се спрѣли на тази статия, ако по-голямата частъ отъ съдържанието ѝ не бѣ флагрантно противоречие съ писменнитѣ свидѣтелства на дѣдо Методий, на Константинъ Величковъ, на професоръ Стефанъ Панаретовъ, па и на самия дѣдо Максимъ, видни дейци отъ ония далечни времена, за сѣшитѣ тия далечни времена.

Документално е установена важната роля, която споменатитѣ по-горе лица сж играли въ Цариградъ презъ достопамятната 1876 г. и за това тѣхното свидетелство е отъ особена важностъ.

За пръвъ пѣтъ, следъ 61 година, съ статията на Борисъ Минковъ печатно се твърди, че първитѣ сведения по турскитѣ звѣрства при потушаването на Сръдно-горското въстание сж били събрани на самото мѣсто отъ А. Шоповъ, който ги систематизиралъ въ брошура отъ 80 страници, която брошура Екзархъ Антимъ билъ предалъ на дѣдо Максима, а този последниятъ я занесълъ въ Робертъ-колежъ. Споредъ Минкова, А. Шоповъ е билъ тогава и студентъ и секретаръ на Антима.

Това ново известие за събитията отъ 1876 г. не се потвърждава нито отъ Методия, нито отъ Величкова, нито отъ професоръ Панаретова, па даже нито отъ самия дѣдо Максимъ (вж. автобиографията му, стр. 18 и нататкъ). Презъ 1876 г. секретаръ подъ името А. Шоповъ въ Екзархията нѣмаше, а знае се, пѣкъ това твърдя и азъ самъ, че тогава въ Екзархията секретари бѣха: *Герги Тишевъ, Георги Гривевъ и П. Михайловъ*. Колкото, пѣкъ, за дѣдо Максимъ презъ 1876 г. дори до края на м. ноемврий с. г., той е билъ въ Пловдивъ (вж. автоб. му, стр. 18) и, следователно, не е могълъ да извърши това, що му се тукъ приписва, като цариградски подвигъ.

Този пасажъ отъ статията на Борисъ Минковъ е отъ единия край до другия невѣренъ и не може да се допусне, че е даденъ отъ дѣдо Максима, защото е недопустимо, щото Максимъ отъ 1937 г. да опровергава Максима отъ автобиографията му.

Макаръ и не толкова скромно отъ моя страна, но и азъ лично свидетелствувамъ, че никакъвъ Шоповъ, нито пѣкъ Максимъ, тогава не се мѣркаха въ Екзархията, гдето азъ презъ 1876 г., отъ августъ нататкъ, често отивахъ и даже въ описванитѣ събития взехъ и малко участие, за което и получихъ благодарността на дѣдо Антима. До началото на августъ азъ бѣхъ въ Пловдивъ, а следъ това — въ Цариградъ.

Не е вѣрно, че докаранитѣ отъ пазарджикскитѣ затвори нѣколко стотинъ българи, оковани въ вериги, сж били хвърлени въ нѣкаква си джамия. При пристигането на тѣзи затворници въ Пловдивъ азъ стояхъ отначалото до изхода на моста, а после до кафенето, което се помѣщаваше подъ огромния чинаръ извънъ хамама, който хамамъ отпосле бѣ обрнатъ въ Областно събрание на И. Румелия и видѣхъ, какъ затворницитѣ бѣха откарани въ яхритѣ на нѣколко ханища. Споредъ К. Величкова, който заедно съ Матакева и Мижоркова, оковани въ една верига, вървѣха начело на затворническата колона, тѣ били откарани въ обора на Панаиръ-ханъ, (вж. К. Величковъ: „Тѣмници“, стр. 78).

Не е вѣрно, че при затворницитѣ билъ пусканъ само д-ръ Владо, а вѣрно е, че само той, д-ръ Владо, погърченъ влахъ отъ Велесъ, преселенъ въ Пловдивъ, се е отнасялъ къмъ затворницитѣ хуманно. Това азъ го чухъ презъ 1876 г. самъ съ ушитѣ си. Но неговитѣ ходатайства не хванаха мѣсто; положението на затворницитѣ бѣ непрекъснато нетърпимо (гл. Величковъ — „Тѣмници“).

Не е вѣрно, че въ анкетната комисия, съставена отъ Макгахана и Скайлера, е влизалъ и графъ Игнатиевъ, тогава руски посланикъ въ Цариградъ. Вѣрното е, че е билъ въ тази комисия князь Цертелевъ, който бѣ вече въ Пловдивъ много по-рано отъ Скайлера и Макгахана. Азъ лично го видѣхъ презъ месецъ май да се разхожда изъ пловдивскитѣ улици. Но нѣщо повече. Въ Пловдивъ ежедневно се бѣсѣха по 24 души, но за Саидъ ефенди, водителъ на младотурцитѣ, това не стигаше. Той е наредилъ съ хората си да приготвятъ желѣзни колове, на които да се забиватъ осжденитѣ българи. Това го чухъ тогава, както и чухъ по-после, че Цертелевъ е далъ на Пловдивското правителство ултиматумъ, че, ако това стане, то Руското правителство ще скѣсѣ сношенията си съ Портата. Така, говорѣше се тогава въ Пловдивъ, сж били отстранени забиванията на колъ.

Не е вѣрно, че сандѣчето съ глави на деца и моми е било показано отъ графъ Игнатиевъ (това повторение на името на графъ Игнатиевъ показва, че тукъ нѣмаме работа съ печатна погрѣшка!) на Азисъ паша. Тази работа, както я чухъ тогава, стои съвсемъ другояче. Ето какъ.

Отъ Цариградъ бѣ пристигнала турска анкетна комисия, съставена отъ паши, въ която е влизалъ и Хаджи Иванчо Пенчевичъ. Тя избиколила пострадалитѣ мѣста. При едно нейно заседание въ Пловдивския хюкюматъ, въ което заседание сж били Макгаханъ, Скайлеръ и князь Цертелевъ, турскитѣ комисари твърдѣли, че, ако е станало нѣщо, то причината сж били самитѣ българи, които възстанали срещу държавата. Въ този моментъ сандѣчето

съ главитѣ е било отворено отъ Макгахана и главичкитѣ на децата и момитѣ сж били демонстративно сложени на масата предъ пашитѣ съ думитѣ: „това възстаници ли сж?“. Настъпила страшна сцена. На нѣкои отъ пашитѣ е прилошело, други припаднали и пр.

Не е вѣрно, че тогава дѣдо Панаретъ е билъ професоръ въ Робертъ-колежъ, а после станалъ владика! Вѣрното е, че тогава въ Робертъ-колежъ е билъ учителъ професоръ Панаретовъ Стефанъ, по-после български пълномощенъ министъръ въ Вашингтонъ. Професоръ Панаретовъ е билъ посредникъ между Екзархията и Робертъ-колежъ (гл. споменитѣ му въ в. „Миръ“) и чрезъ него дѣдо Методий е разкрилъ предъ Робертъ-колежкитѣ професори турскитѣ звѣрства (автоб. на дѣдо Методий). Заслугитѣ на професоръ Панаретовъ къмъ българския народъ презъ тази 1876 г. сж огромни. Той е билъ членъ на тайния комитетъ, който, подъ председателството на дѣдо Методий презъ 1876 г. е направилъ чудеса. Въ този комитетъ сж влизали: дѣдо Методий, председателъ, Георги Тишевъ, професоръ Панаретовъ, Константинъ Величковъ, Христо Павловъ и Иванъ Славейковъ и най-после въ края на м. ноемврий, и Максимъ Пеловъ (автоб. на Максимъ Пеловъ, стр. 19).

Най-после, не е вѣрна дадената характеристика на дѣдо Панарета. Въ статията се казва: „Панаретъ бѣше буенъ и решителенъ. Той не държеше

на живота, стига да може да принесе добро за българския народъ. И за това той бѣше често преследванъ отъ турцитѣ и заточванъ“.

Като оставимъ настрана, че дѣдо Панаретъ не е билъ никогашъ преследванъ и заточванъ (освенъ нѣколко дни презъ 1872 г.) — това го знае всѣки — дѣдо Панаретъ е билъ винаги мѣдъръ, въздържанъ, предвидливъ и, ако останеше на него, никогашъ сведенията за турскитѣ жестокости нѣмаше да стигнатъ до Робертъ-колежъ и по-нататѣкъ (гл. статията на Константинъ Величковъ: „Иди задо мною, сатано“) „какъ може Екзархията да дигне ръка противъ държавата, която я бѣ току-що създавала“, — е казалъ той. И много се мъчи той да задържи Методия отъ отиването му въ Робертъ-колежъ, но не успѣ.

Въ заключение ще кажа още нѣколко думи.

Статията на Б. Минковъ ми напомня друга една статия, но вече печатана въ в. „Миръ“ на една учителка, която писа, че улицата „Графъ Игнатиевъ“ носи името на графъ Игнатиевъ, защото той е билъ пръвъ губернаторъ на София. Ей че невежество! У Минковъ графъ Игнатиевъ е анкетаторъ на турскитѣ звѣрства, а у въпросната учителка — той е пръвъ губернаторъ на София! . . . Но Минковъ е по-юстъ отъ тази госпожа, защото той причислява дѣдо Панарета къмъ професоритѣ на Робертъ-колежъ!

Благой Димитровъ

Изпращане доброволци и събиране първитѣ мѣстни войници отъ Кукушъ и околията му презъ време на Балканската война 1912—1913 год.

Българитѣ отъ гр. Кукушъ и околията му, познати по своето родолюбие презъ време на турското робство, проявиха сжщото качество и въ по-голямъ размѣръ и по време на Балканската война презъ 1912/1913 година. Особено това пролича съ тѣхната готовность да служатъ на каузата на общото Българско отечество, когато отъ българскитѣ военни власти въ Македонската губерния, бѣха призовани доброволци. Всички дотогавашни четници се присъединиха въ четитѣ на Македоно-одринското опълчение, всички българи-младежи отъ 20-30 годишна възраст постъпиха като първи мѣстни войници въ новоформиранитѣ две пехотни бригади: първа Сѣрска, втора Драмска.

Личенъ свидетелъ на проявеното родолюбие отъ кукушани презъ Балканската война, смѣтамъ, заслужава да се кажатъ нѣколко думи за готовността имъ да заминатъ доброволци и да служатъ въ редоветѣ на българската войска, като добри българи.

Презъ втората половина на м. януарий 1913 г. се получи нареждане отъ Македонскитѣ воененъ губернаторъ, да се събератъ и отправятъ за Тракийския боевъ театъръ всички тогавашни и бивши четници отъ разнитѣ околии на Македония, както и желающи доброволци отъ сжщитѣ мѣста.

Заповѣдта, разгласена изъ всички околии на Кукушкия окръгъ, въ скоро време даде похвални резултати. Най-добре се отзова гр. Кукушъ и околията му.

Явиха се такива съ стотици високо ентузиазирани и отъ най-различни възрасти, герои. Имаше юноши, едва навършили 18 годишна възраст, сжщо така и доста възрастни мъже, нѣкои надъ че-

тирдесетъ години, повече отъ които калени въ борбата съ турцитѣ четници. Явиха се доброволци и жени. Това бѣше сестрата на Гоце Дѣлчевъ, Ружа, която се надпреварваше въ бързото заминаване съ младитѣ и юначни четници и доброволци, между които бѣше и единствения й, останалъ живъ, братъ Христо Дѣлчевъ, когото самиятъ му баща дѣдо Кольо Дѣлчевъ, макаръ че изгубилъ вече трима синове, доброволно и настоятелно изпращаше да заминатъ и той, за да отличи още повече рода на Дѣлчеви.

Събирането на четниците и доброволцитѣ се извърши въ най-скоро време и изпращането имъ стана най-тържественно и по групи въ нѣколко дни.

Тия нѣколко дни бѣха цѣло празненство за гр. Кукушъ и околията му. Патриотическиятъ духъ на мѣстното българско население бѣ повдигнатъ и ентузиазъмътъ му бѣ голѣмъ. Дни подъ редъ не престанаха изъ много отъ кжшитѣ и заведенията на града народнитѣ, революционнитѣ и войнишки пѣсни. Сжщо така на много мѣста биеха тъпани, свирѣха гайди, и кръшни народни хорѣ се виеха. Между готвещитѣ се за пжтъ четници и доброволци се развѣваше едновременно съ българското народно знаме и червеното революционно знаме на Кукушката чета презъ турското владичество, носено отъ единъ отъ по-старитѣ и юначни четници.

Особено празниченъ и тържественъ бѣ първиятъ день на изпращането на най-голѣмата група отъ четници и доброволци, състояща се отъ нѣколко стотинъ души, и въ която влизаха почти всички граждани и по-голѣма частъ отъ селянитѣ, главно отъ селата въ подножието на Круша планина, на първо мѣсто Мурарци, Мутулово, Горни и Долни Тодо-

ракъ, Алексово, Грамадна, Междурѣкь, Планиница и др., начело съ известнитѣ мѣстни войводи Ваню Ташовъ и Мито Патаразлията отъ Мурарци и Трайко отъ Мутулово.

Сутринята, преди тръгването за гарата, отстояща на около 4 километра отъ града, всички четници и доброволци бѣха събрани и построени по войнишки на голѣмия градски площадъ, начело съ знамената и войводитѣ си. Тамъ бѣше се събралъ и почти цѣлия градъ, както и много души изпращачи отъ българскитѣ села на околията.

Всички бѣха добре облечени и въ празнично облѣкло. Повечето отъ четнициѣ носѣха своитѣ спретнати четнически дрехи. Оржжие (пушки) ни-

да изпрати чрезъ ежедневно циркулиращия воененъ тренъ Солунъ—Деде-Агачъ, за тогавашния главенъ и почти единственъ боевъ театъръ — Тракийския, мѣстнитѣ четници и доброволци.

Последнитѣ, въ стройни редове и укичени съ цвѣтя, съ „ура“ и пѣсни, тръгнаха следъ знамената и войводитѣ си. Предъ тѣхъ свирѣше мѣстна музика отъ зурни и тѣпани. Многобройнитѣ имъ изпращачи ги пригласаха въ „урата“ и пѣснитѣ, по продължение на цѣлия пѣтъ до гарата.

Пристигаме на гарата. Ново и нескончаемо „ура“ отъ цѣлото множество.

Четници и доброволци въ стройни редици и на длѣжъ по перона на гарата, очакватъ пристигането

на трена отъ Солунъ. Той се вижда въ нанадолнището, какъ бързо пѣлзи кмъ гарата. Последно сбогомъ и благопожелания за добъръ пѣтъ и за славни победи и успѣхи на българското оржжие и на цѣлокупното българско племе. Тренътъ спре бавно и тържествено. Пѣленъе съ доброволци отъ Солунъ и близкитѣ му околности, както и отъ много други градове и околии на Македония, окупирани отъ грѣцката и сръбската войски. Кукушкитѣ четници и доброволци сж предметъ на нови и продължителни „ура“ и овации отъ изпращачи, отъ пѣтуващитѣ съ трена многобройни пѣтници, четници и доброволци. Съ сжщия тренъ пѣтуваше и тогавашниятъ доброволецъ отъ Македоно-Одринското опълчение, бившъ до тогава

министъръ и виденъ общественикъ, а отъ после и дългогодишенъ министъръ-председател, сега покойникъ, Андрей Ляпчевъ. Трогнатъ отъ хубавата картина, последниятъ слѣзе бързо отъ вагона, застана предъ тѣхъ и имъ държа една кратка напѣствена и патриотична речъ, която трогна всички и бѣ съпроводена съ общо и продължително „ура“.

По даденъ знакъ, четнициѣ и доброволциѣ се качиха въ опредѣленитѣ имъ вагони, прикачени нарочно за тѣхъ на Кукушката гара, и тренътъ потегли всрѣдъ нови и продължителни „ура“ на изпращачи и пѣтници — четници и доброволци.

Заминаването на други по малки групи отъ четници и доброволци отъ останалитѣ села на Кукушката околия продължи още нѣколко дни. Изпращането имъ ставаше все така шумно.

Всички заминаваха съ радостъ и пълно съзнание за изпълнение на своя патриотиченъ дългъ. Малодушни между тѣхъ нѣмаше, и не се чу за такива презъ време на службата имъ, до като трая войната съ турцитѣ.

Съ сжщата такава готовность се отзоваха кукушани отъ града и селата презъ пролѣтѣта на 1913 година при постѣпването имъ въ редовитѣ на новосформированитѣ две пехотни бригади — Сърската и Драмската.

Числото на тия първи мѣстни войници отъ Кукушката околия бѣше нѣколко стотинъ. Макаръ и още много млади войнициѣ, взеха участие въ инцидентитѣ и боеветѣ съ грѣцката войска, презъ

Кореща. Пладнуващи говеда.

кой не носѣше, защото такива щѣха да имъ се дадатъ въ частитѣ. Обаче мнозина носѣха явно револвери и ками, каквито сж носили и като четници.

Заминаването имъ бѣ предшествувано отъ молебень, при свѣршването на който Окржжиятъ управителъ се обърна кмъ четнициѣ и доброволциѣ съ една кратка, но прочувствена речъ, подканяща ги да взематъ и тѣ, а чрезъ тѣхъ и останалото мѣстно българско население, непосредствено участие въ освободителната война и да допринесатъ съ своитѣ юнашки подвизи дѣлъ въ създаването и съграждането на цѣлокупна и велика България. Последнитѣ думи на Окржжиятъ управителъ бѣха посрѣщнати съ многократно и гърмогласно „ура“ и „Да живѣе България“ отъ всички четници и доброволци, както и отъ цѣлото многохилядно гражданство, изпращачи.

Следъ речѣта започна сбогуването между заминаващитѣ и изпращачитѣ. Трогателна и величествена картина, която оставя въ човѣка, неизгладимъ и приятенъ въ живота му споменъ.

За забелѣзване бѣше, че нито отъ страна на заминаващитѣ четници и доброволци, нито отъ страна на хилядитѣ изпращачи, между които майки, бащи, братя, сестри, жени и деца, не сж чу никакъвъ плачъ, нито се показва каквото и да било униение, или голѣма загриженостъ. Всички бѣха горди, а най-много четнициѣ и доброволциѣ, че отиватъ да изпълнятъ дълга си, въ борбата срещу общия и многовѣковенъ врагъ на бѣлг. племе — турчина.

Цѣлото хилядно множество, се опѣти за гарата,

първата половина на м. май 1913 г., при станция „Ангиста“, като се надпреварваха със старите войници въ устрема им да нанесат по-големо поражение на многобройната гръцка войска, опитваща се да заеме ж. п. линия, за да попречи на съсрѣдоточението на нашата войска въ Македония.

Тия млади войници, както и четниците и доброволците отъ тоя край, влѣзли по-рано въ състава на Македонско-Одринското опълчение, взеха участие въ междусъюзническата война презъ м. м. юний и юлий 1913 година, като мнозина отъ тѣхъ оставиха юначно костите си по разнитѣ бойни полета на Македония.

Тая готовност на българското население отъ Кукушката околия да вземе участие, заедно съ своите братя отъ българската армия, въ войната срещу турците, а въ последствие и срещу вѣроломните ни съюзници направи силно и отрядно впечатление на всички представители на властта въ Кукушкия окръгъ и Македонската губерния. Така кукушани се показаха достойни за миналото си, отъ времето на борбата на българския народъ за духовно освобождение отъ гърците, както и отъ по-последната имъ борба за политическо освобождение отъ турците, която даде най-големия апостолъ за свободата на Македония, тѣхния великъ съгражданинъ Гоце Дѣлчевъ.

Вѣчна да бѣде паметта на загиналите герои — четници, доброволци и войници паднали на полето за честта, като частъ отъ българската армия. Хва-

ла и честь на всички останали днесъ живи, прѣснати изъ разнитѣ краища на свободна България. Като добри български синове и граждани, тѣ живѣятъ съ непоколебимата вѣра въ бѣдащето на цѣлокупния български народъ и съ надежда да видятъ свободенъ своя любимъ роденъ край, за да се върнатъ въ него и бѣдатъ пакъ най-вѣрните и

Изгледъ отъ гр. Крушево

будни стражи на българския народъ, въ най-южните и югозападни краища на неговите етнографически граници, каквито сж били въ продължение на вѣкове и сж давали най-големъ отпоръ на гърцизма, въ опитите му за завладѣването на тоя красивъ и плодороденъ български край.

Владимиръ А. Карамановъ
(бившъ кукушки окр. управителъ)

Учебното дѣло въ Охрид. кааза — Охридска епархия

Въ последните дни на турското владичество екзархийската областъ въ Европ. Турция се състоеше отъ седмъ епархии съ свои пастироначалници.

Между тѣхъ една отъ най-големите бѣше Охридската епархия, чиято духовна ведомостъ обхващаше; Охридската кааза, Стружката нахия, Ресенската, Крушовската, частъ отъ Битолската кааза — Гяватски колъ, Демирхисарско, нѣкои села отъ Леринско и чакъ до с. Острово.

Тя обнимаше 4 градове и 223 села.

Като екзархийска епархия е учредена презъ 1874 г. следъ едно официално преброяване (истиямъ): колко жители желаятъ да се присъединятъ подъ ведомството на новоучредената българска екзархия. На страната на последната застава цѣлото население.

Като резултатъ отъ това преброяване се създаде Охридска българска епархия. Първъ нейнъ духовенъ глава бѣше блаженопочившиятъ известенъ будителъ и борецъ за българска независима народна черква митрополитъ *Натанаилъ*, родомъ отъ с. Кучевица (Скопско).

Той светителствува до руско-турската война (1877) и бѣше силомъ дигнатъ отъ епархията като неблагонадежденъ. Презъ 1890 стана Охридски митрополитъ Синесий, а презъ 1892 год. Митропо-

литъ Григорий, отпосле Пелагонийски (1896/7 год.)

Неговъ замѣстникъ бѣше Методий; следъ неговата смъртъ презъ 1910 г. архиерейския тронъ зае Н. В. Преосвященство Митрополитъ Борисъ, който следъ Съюзническата война (1913 г.) биде насилно откъснатъ отъ епархията си и сега живѣе далечъ отъ нея — тукъ, въ България.

Ний ще представимъ данни за училищното дѣло само за Охридската кааза (околия) безъ тогавашните нахии (ресенска, стружка и пр.)

Започвие съ гр. Охридъ *) като се ограничава съ учебната 1911/12 година.

Въ града сжществуваша следните училища:

1. Смѣсено третокласно училище „Св. Климентъ“ съ три класа, въ които презъ поменатата година бѣха записани 147 (53 жен.) ученици
напуснали 16 (4 „)

минали въ

по-горенъ класъ 103 (36 „)

При училището сжществуваше пансионъ съ 25 деца

*) Подробни сведения за възраждането на Охридъ гледатъ:

1) *Кѣнчевъ В.* — Гр. Охридъ. „Библиотека“ 1895, г. I, кн. 5.

2) *Синѣгаровъ Ив.* — гр. Охридъ — сп. Мак. Прегледъ, год. IV, кн. 10.

3) *Митр. Натанаилъ* — Животописание „Периодич. спис.“, С., т. 4, кн. XXV, 0919 и пр. и пр.

При сжщото училище имаше и доста пълна и уредена библиотека съ 2039 съчинения. Тя служеше и за градска.

Учители въ класното училище бѣха:

Иванъ Дѣлевъ отъ Охридъ, директоръ
Коста Лещаровъ " "
А. Спространовъ " "
Иоакимъ Мустревъ " "
Дим. Ивановъ

Първитѣ съ гимназ. образование. а последния свършилъ духовна семинария.

Обща заплата 252 лири турски.

Въ града действаха шестъ основни училища;
1) „Св. Климентъ“ съ 3 уч-ли и уч-ци 164(57 ж.);
2) „Св. Св. Кир. и Методи“ 2(1 ж.) и 47(11ж.) уч-ци;
3) „Искрица“ 2(2 ж.) и 30(14) ученици;
4) „Св. Благовѣщение“ 5(5) и 186(89) ученици;
5) „Св. Георги“ 2(1) и 31(11) ученици;
6) „Митрополитъ Натанаилъ“ 2(1) и 51(18) уч-ци.

Всичко 16(10 уч-ки и 509(200) уч-ци

Учителитѣ по заплата:

5 души по	42	лир. тур.
2 " "	38	" "
5 " "	36	" "
1 " "	28	" "
2 " "	26	" "
1 " "	24	" "

По образование: 8 свърш. гимназ.
5 несвър. " "
3 педагогическо

Всичко за основнитѣ училища дадено въ заплата и общи разноски годишно 625.5 лир. турски.

III. Учебното дѣло въ селата на Охрид. кааза се намираше въ следното положение.

Сжществуваха презъ отчетната учебна година 30 тридесетъ училища въ селата, които (села) броеха общо 2425 екзарх. кжци, съ 14934 жители и 1780 деца на училищна възраст. Въ тия училища бѣха записани 993 ученици (310 ж.) съ 33 учители (15 ж.).

Общи разноски 730 лир. тур.

Въ манастира Св. Спасъ имаше и пансионъ за селски деца.

Отъ гореизложеното става явно, че Охридската кааза презъ 1911/12 уч. год. е притежавала:

1 третокласно смѣсено	
6 градски основни уч-ща	
30 селски основни "	
37 съ 54 учител. сили и 1649 уч-ци.	

Въ заключение ний ще направимъ едно бѣгло сравнение на учил. дѣло съ други учебни години:

1886/87 г.	1 третокласно съ 4 уч-ли и	67 уч-ци
18 основни	25 "	1200
19	29 "	1267
1891/92 год.	1 класно съ 5 уч-ли и	68 ученици
24 основни "	44 "	1576
25	49	1644
1902/03	1 класно	4
32 основни	42	1723
33	46	1795

Мѣстото не ни позволява да се простремъ повече относно развоя на черковния въпросъ въ Охридско, а особено върху хода на просвѣтното дѣло

Ил. Ивановъ

Изъ живота на четитѣ

На границата. Нощъ. Вълшебна гледка — величествена панорама. Трепетни вълнения. Навлизането ни въ Македония.

(Споменъ)

9 августъ (ст. ст.) 1903 година. Илинденското въстание оттакъ Вардара е въ своя разгаръ. Нашиятъ доброволчески отрядъ отъ 160 души четници на дветѣ сборни чети, тая — на капитанъ Юр. Стояновъ и другата — на поручикъ Любо Стоенчевъ, съ подвойводи-подпоручици: Борисъ Стрезовъ, Кочо Настевъ и Асенъ Партениевъ, следъ дълъгъ нощенъ походъ изъ дебритѣ на Рила-планина, водени отъ куриера Иванчо, рзно сутринята спрѣ за дневна почивка при севернитѣ поли на Царевъ връхъ. Тукъ очакваме куриеръ отъ Македония. Следъ обикновената закуска, всички се отдадохме на почивка и сънь, пазени отъ иашата будна стража.

Обѣдъ. насѣдали на групи около нѣколко огньове, ние сме разтворили раницитѣ, печеме козя пастърма и обѣдваме, пускайки едни срещу други весели другарски шег и закачки. Следъ като се нахранихме, нѣколко тамбури и окарини привлѣкоха на около си голѣми групи четници, които извиваха кръшни комитски хора и ржченица до късна доба.

Щаба пкъ на Стояновата чета, събранъ на сѣнка подъ клоноветѣ на единъ старъ боръ, слуша доклада на войволата за голѣмото родолюбие на габровскитѣ граждани и гражданки, които на свои срѣдства сж приготвили и му предали всичко

необходимо за обличането и въ оржжението на 80 души четници и че съ тоя дарѣе стѣкмена нашата чета. Поради това решихме: нашата чета да се именува „Габровска-Априловска чета“. Състави се за това надлежния протоколъ, преписи отъ който бѣха изпратени на кмета на гр. Габрово и на Върховния Македоно-Одринския комитетъ въ София.

10 августъ. Преди обѣдъ имаше обучение въ схватки и нападки съ пушки и хвърляне на ножъ. Обучавахме се още съ запалване на празни ржчни бомби. Около обѣдъ пристигнаха въ лагера трима селяни съ нѣколко коне, натоварени съ хлѣбъ, сирене и солена сланина, изпратени за насъ отъ егумена на Рилския манастиръ съ писмо и благословия да победимъ врага и извоюваме свободата на Македония. Ведно съ селянитѣ дойдоха и двама познати намъ фотографии отъ Софийското фотографно ателие на Д. Карастояновъ, които донесоха единъ голѣмъ фото-апаратъ. Тѣ направиха нѣколко снимки на дветѣ чети общо и поединично, а сжщо и на отдѣлни групи четници и началстващи лица.

Тѣмко що обѣдвахме, пристигна отъ Македония и очакваниятъ куриеръ — Коте, отъ с. Бистрица, Г. Джумайско. Той ни донесе ценни сведения за броя и разположението на турския аскеръ край границата и по селата, за бсдрия борчески духъ на българското население отвѣдъ Рила и за готов-

ността му да се бори и жертвува за свободата на родината.

Около 7 часа вечерята, по дадена команда, всички бѣхмѣ наредени въ стройни редици за походъ и бой. Началникътъ на отряда, застаналъ сега всрѣдъ дветѣ чети, сочейки близката граница, описа трудноститѣ и опасноститѣ на четническия животъ и за сетенъ пѣтъ покани да излѣзатъ отъ строя и останатъ въ България тия, които се чувствуватъ немощни и слаби да понесатъ тия трудности и опасности.

На тая последна покана, трима четници се отдѣлиха отъ строя, предадоха орѣжието, динамита и бомбитѣ на своитѣ взводни началници и, ведно съ дошлитѣ селяни и соф. гости, се отправиха за Рилския манастиръ съ строга порѣчка — да предадатъ въ комитетския складъ четническитѣ дрехи, всичко, що не е тѣхно.

Следъ тѣхното заминаване, съветътъ на отряда има съвѣщание и реши: Юр. Стояновъ и двамата куриери Иванчо и Коте да обиколятъ близката граница, внимателно да инспектиратъ де и какъ сѣк разположени край нея турскитѣ засади, следъ което да ни се обадятъ. На трѣгване Стояновъ каза на Стоенчевъ:

— Щомъ чуе те вълчи вой повторенъ три пѣти, веднага се отправете на върха на планината.

Въорѣжени и готови за походъ, насѣдали на купчини, ние чакаме условния сигналъ. Но той не идваше. Сега нетѣрпението ни растѣше все повече и повече и то стана обезпокоително, когато нѣкои четници чули глухъ далеченъ вистрелъ. По тоя поводъ догадки разни бѣха пуснати въ ходъ.

Най-сетне, около 9 часа, чухме очаквания сигналъ и веднага се отправихме нагоре по стрѣмнината, часъ по-скоро да стигнемъ на границата и навлѣземъ въ родната страна, де брата-робъ чупѣше робски вериги.

Ето ни най-сетне на билото на голѣмия каменистъ Царевъ-връхъ. Тукъ ни посрѣгнаха Стояновъ и двамата куриери, по чиято заповѣдъ, пазейки пълна тишина, бързо насѣдахме, за да се прикриемъ отъ враже око до залѣза на месечината.

Отъ тукъ, отъ високия връхъ на Рила, азъ съмъ впили сега орловъ погледъ въ простора и съмъ въ възторгъ и захласъ отъ това що виждамъ.

Нощъ — тиха, ясна. Безброй звезди кичатъ небесния сводъ, радостно трептятъ и ни пращатъ миль привѣтъ. Свѣтла месечинка, се прощава съ насъ, съ своитѣ посестрими звездитѣ и бавно, величествено се спуска на западъ да цѣлуне и прегърне върховетѣ на Осогово.

Тамъ доле — въ низинитѣ е пространна ширъ, чийто китни поля, гори и долини, вълшебно освѣтени отъ месечинката, будятъ въ менъ възхищение и възторгъ. На изтокъ виждашъ гордата величава Родопъ, мощно проточила гиздава снага — въ безкрая. На югъ мѣждѣ легендарната Пиринъ-планина, защитницата на робитѣ, закрилницата на борцитѣ, свѣрталище на всички буйни натури, които копнѣятъ за свобода и волентъ животъ. А на западъ — Осогово, Влахина-планина и Огражденъ, завършватъ завършватъ великолепната рамка и не ми даватъ да надзърна къмъ Вардара — мжтенъ и Охрида — синь.

Нѣколко пѣкъ тукъ-тамъ запалени отъ турцитѣ храсталаци и гори въ пространната ширъ, високо издигатъ въ небесата своитѣ огромни ярко-червени

пламъци и съ това допълнятъ чудната нощна картина.

Гледка дивна, вълшебна! Панорама великолепна, ненагледна!

И когато свѣтлата месечина се скри въ пазвитѣ на Осогово и тъмно було покри земната ширъ, началникъ на отряда се изправи, гордо застана предъ насъ и даде заповѣдъ: внимателно да напълнимъ

Тана Васи́льева Киривска отъ с. Осничани-Костенаричко (Костурско) — починала въ 1932 г. на 70 год. възраст въ Пазарджикъ. Взела живо участие въ освободителното движение преди и следъ Илинденското въстание. Неустрасима. Много легендарни разкази за нея разправя — Наумъ Костовъ отъ Пазарджикъ, Презъ 1906 г. на 7 май въ селото се чуватъ гърмежи. Отъ с. Езерецъ-Гръцка андартна чета подъ началството на архигосъ Яни (Лицисъ) Влахигосъ и Опло Архигосъ Леонпетроли — нападатъ селото. Открива се огънь. Нападатъ къщата на баба Тона, дето имало наши четници. Баба Тона заедно съ четницитѣ се сражавали храбро и убили Влахаки, а Петро паша тежко ранили. Баба Тона съ баития въ рѣка излиза, обискира ранения и завършва сражението.

пушкитѣ и тихо се наредимъ въ бойни редици, готови за походъ и бой.

При тая заповѣдъ, предъ величието на приближавания моментъ — минаването на границата и навлизането въ борческа Македония, предъ неизвестността, която ни чака тамъ, азъ, пѣкъ и всички, всецѣло сме обзети отъ силно трепетно вълнение.

И когато всички бѣхмѣ готови за походъ и бой, началникътъ на отряда, сочейки близката граница, тихо изкомандува: — Юнаци, ето границата, ето борческа Македония, която ни зове; напредъ въ священата борба за свободата на Македония!

И. като се прекръсти, гордъ и правъ, съ пълна пушка въ ржка, пръвъ тръгна напредъ.

Силно развълнувани и въ пълнен боевъ редъ, съ пълни въ ржка пушки, съ затаенъ дъхъ и развѣти знамена, точно въ 10 ч., ние решително и смѣло последвахме храбрия войвода, минахме границата и навлѣзохме въ борческа Македония.

Сега, съ силно настроенъ слухъ и втреченъ погледъ въ тъмнината, ние бързо се спускаме на долу по голѣмата камениста стръмнина на Рила планина и, при чести падания, охания и проклетия, стигнахме най-сетне при рѣката Бистрица. Следъ малка тукъ почивка, продължихме пътя на изтокъ по край брѣга, срещу течението на рѣката. При единъ завой ние бѣхме силно изплашени отъ тихата команда предавана отъ четникъ на четникъ: „тихо!.. „много тихо!“ ... „на шрекъ!“ ... Сега всички сме настрѣхнали, чакайки нова заповѣдъ. Но, скоро минахме завоя и останахме изненадани отъ пламъцитѣ на горящъ върбалакъ по лѣвото течение на рѣката, опожаренъ, споредъ куриера Коте предниятъ день,

отъ минаваща за Горна-Джумая турска войска.

Следъ усиленъ ходъ, на 11. VIII. въ 4 часа сутринята, навлѣзохме въ планината Исмаилица, надъ влашкитѣ чаркове и спрѣхме за дневна почивка въ гжстата гора на Мехомийския богаташъ хаджи Дамбо. Тукъ, презъ деня, когато всички спрѣхме, незабелѣзанъ отъ никого, изчезна съ цѣлото си въоръжение четникътъ Якимъ Симеоновъ, отъ гр. Тулча, българинъ, дезертьоръ отъ ромънската армия.

Около 5 часа следъ обѣдъ, следъ направена провѣрка, потеглихме нагоре къмъ билото на Исмаилица, отъ дето се раздѣлиха съ насъ бистричкитѣ куриери.

Сега ние се движимъ по билото на Исмаилица безъ куриеръ, предвождани отъ началника на отряда капитанъ Стояновъ, който не веднажъ е бродилъ съ чета по тия мѣста.

Наближавайки въ Годлевско, ние се отбихме къмъ Годлевския балканъ, дето въ 3 часа сутринята спрѣхме за дневна почивка.

Г. Ив. Бѣлевъ

Тима Икономова

На 7 того тукъ, въ София, почина. Нейниятъ животъ е нанизъ отъ просвѣтни, обществени и високопатриотични дѣла. Родена презъ една епоха на народно съзвезмане въ будния градъ на Македония — Велесъ, тя получава образованието си въ гр. Стара Загора. Въоръжена съ знания и идеи, тя се предава на учителството въ Македония, дето се чувствуваше голѣма нужда отъ учителки. Пжтътъ за Т. Икономова бѣ стръменъ, условията тежки, обаче, тя, младата идеалистка, не се побоя и го пое. Първоначално учителствува въ родния си градъ. Удостоява се съ почести и успѣхъ. Оценена отъ Екзархията, още на следната година тя бива изпратена въ Скопие, дето кипежътъ на народния подеъмъ е въ разгара. Съ тоя градъ тя свързва бжлещата си сѣдба — омжва се за младия и високоинтелигентенъ учителъ х. Димитъръ х. Кочовъ — Икономовъ, синъ на почетно и съ голѣмо народно съзнание семейство. Народниятъ вихъръ ги въвлича и двамата. Успѣхитъ ги радватъ. Тѣхната известностъ расте. Следъ три години отиватъ въ гр. Прилепъ. Но сѣдбата имъ измѣня. х. Димитъръ умира и Т. Икономова се връща въ Скопие, като директорка на III кл. девическо училище и ржководителка на дев. пансионъ съ девиси отъ цѣлия скопски вилаетъ. Тукъ тя се предава и на обществена работа. Нейна помощница е назначена известната героиня Екатерина Симитчиева. Какво щастливо съвпадение! Но Симитчиева отиде въ Куманово, дето падна, промушена отъ щиковетъ на турския аскеръ.

Нейното мѣсто въ Скопие бѣше заето отъ друга една бележита учителка на Македония — Захария Шумлянска. Симитчиева и Шумлянска — това сж дветѣ голѣми подвижнички на Т. Икономова.

За Куманово трѣбваше подходяща замѣстница на самоотвержената Симитчиева. Народниятъ духъ въ тоя градъ трѣбваше да се подържа и засилва. Градътъ бѣше станалъ арена на жестоки национални борби. Премѣстена е Т. Икономова, която следъ 2 год. се връща въ Скопие.

Презъ 1892/1893 уч. год. Т. Икономова е въ Со-

лунъ, който става центъръ на зараждащата се освободителна мисълъ. Прицелътъ не е вече сърбизма а освободителното движение и революционната подклада. Т. Икономова е на своя народенъ постъ.

Презъ свѣтовната война Т. Икономова е свободна гражданка въ Скопие. Възобнонява женското дружество „Екатерина Симидчиева“. И подъ нейно ржководство се открива стопанско училище.

Тя е подпредседателка на мѣстния клонъ „Червенъ кръстъ“ и е наградена съ орденъ II ст. „за обществена и гражданска заслуга“.

Следъ войната емигрира въ България но поради крайно голѣмата ѝ скромностъ тя не се позова на своето минало, на своитѣ училищни и обществени заслуги, за да се настани въ София, а потърси учителско мѣсто изъ Трънския край. Материалното ѝ положение бѣше тежко.

Т. Икономова, селска учителка! Добродетелитѣ си Икономова не счита за заслуги. За нея — това е дългъ.

Напредналитѣ ѝ години и селския животъ не намалиха въ Икономова стремежа къмъ съвестно изпълненъ дългъ къмъ училище и народъ. Тя спечелва обичта и уважението, както на по-горнитѣ, тъй и на селскитѣ училищни власти. Обича и почита я селото. Тя е сѣ тъй свежа и добродетелна.

Тима Икономова напуска училището. Пенсионира се. На мѣстожителство е въ София. Води крайно скроменъ животъ, съ пенсия, едвамъ за прехрана!

Удивително! Тя не става отшелникъ. Намира въ себе си още сили за народополезни работи въ своя кварталъ. Става дейна членка на чит. „Г. Дѣлчевъ и Т. Александровъ“, работи въ кварталното благотелно д-во до смъртния си часъ. И тукъ тя спечелва известностъ и уважение.

Смъртта тури край на дѣлата на една неуморима народна труженица. Повече отъ 50 години Т. Икономова работи скромно, дейно, примѣрно и тамъ, въ Македония, и тукъ, въ България. Тя оставя поразителенъ примѣръ!

Поклонъ!

С. х. Ивановъ

Донка Ставрева

На 26 юний почина *Донка Комитката*. Така я наричаха и бѣше известна покойната Донка Ставрева Христова отъ с. Лера, битолско, родена презъ 1885 г.

Пресели се въ вѣчността една легендарна селянка отъ поробена Македония. Почина една жена, която съ активното си участие въ най-смѣлата терористична назидателна акция презъ 1902 г. съ убийството на кърсердара-похитител *Джелепъ Реджо*, манифестира рѣдка преданностъ и стоицизъмъ съ зачисляването ѝ наедно съ етървата ѝ *Сребра Апостолова*, като първи жени въ редоветъ на нелегалнитѣ борби за свободата на родината си въ битолския революц. районъ. Съ преустановяване действията на Илинденското възстание, тѣ се прибраха въ България, ала Донка и тукъ не остана спокойна.

Презъ 1912 г. съ обявяването на Балканската война, при сформирването на Македоно-Одринското опълчение, покойната Донка е първата и единствена жена — *доброволка* въ редоветъ на М. О. опълчение — VIII костурска дружина, и следъ това презъ общо-европейската война и въ Македонската дивизия — 2 пѣх. македонски полкъ, по-късно преименуванъ 60 п. полкъ, кждето доброволно се яви, нахлузи поборническия ботушъ и мундиръ и съ пълно въоръжение биде зачислена, като се вреди и действуваше наравно съ мъжете. Като такава въ М. Одр. опълчение е произведена за *ефрейторъ* и наградена съ войнишкитѣ кръстове IV и III степенъ за храбростъ, а презъ 1917 г. въ 60 п. полкъ е произведена въ чинъ *младши подофицеръ* и наградена съ войнишкия кръстъ I ст. за храбростъ.

Погребението ѝ стана на 27 юний при участието на илинденци, дружествата на Македоно-одр. опълчение, запаснитѣ подофицери, женското македон. дружество, макед. благотвор. братство, воената музика и множество познати и близки на покойната. За дейността и заслугитѣ на Донка Ставрева при опълото ѝ въ черквата „Успѣние Пресв. Богородици“ говориха: председателката на Макед. женско д-во г-жа Славова и председателя на д-во „Илинденъ“ г. Хр. Настевъ, и при гроба — председателя

Донка Ставрева — комитката

на дружеството на запаснитѣ подофицери г. Георги Поповъ.

Богъ да я прости. Покой на духътъ ѝ.

Копитаръ

„И кауркитѣ станали комити“

Първитѣ комитки — дветѣ етърви отъ с. Лера, Битолско

Отъ с. Брѣзово, до кждето ни придружи съ четата си Крушовския районенъ войвода *Гюрчинъ*, на 19.X. 1902 г., съ ревизионната чета, подъ войводството на Тома Дивидовъ, заминахме за с. Смилево, кждето ни чакаше и се срѣцнахме за първи пѣтъ съ битолския районенъ войвода *Георги Сугаревъ*.

Още въ Крушовския районъ, въ селата Селце и Дивяцитѣ, бѣха ни казали, че турското население навсѣкжде било стрѣснато отъ активната проява и на българската жена въ революционната борба. По селата и на пазара навсѣкжде разправяли, че *две каурки* убили по най-жестокъ начинъ първия богаташъ и ага въ с. Лера, Битолско, и станали комитки. Следъ настаняването ни въ с. Смилево, мѣстниятъ ръководител на организацията *Георги Чурановъ* и районниятъ войвода *Г. Сугаревъ* ни заинтересуваха сѣщо съ подробноститѣ на току-що приключената афера въ с. Лера, което отстои на 10 км. подъ Смилево, вследствие на една доста смѣла

акция съ убийството на всеизвестния въ този край узурпаторъ и всесилень дерей *Джелепъ Реджо Сульвъ* отъ с. Лера.

Като изкупителна жертва на тази афера, тѣ ни представиха и новозачисленитѣ изпитани вече четници въ районната чета *Апостолъ Илиевъ Ушлиновски*, жена му *Сребра* и снаха му отъ братовчедъ *Донка Ставрева Ушлинова* отъ с. Лера — автори на наказателната акция съ убийството на *Реджо*, обявени за нелегални дейци, въ редоветъ на революционната организация.

Като типиченъ и смѣлъ революционенъ актъ, който по своя характеръ и начинъ на изпълнение, съ активното лично участие на две млади, едва 19 годишни жени — селянки, съставлява и първа по рода си терористическа акция на В. М. О. Р. организация въ битолския революционенъ окръгъ, поради което заслужава да се знае: кой е убития

Реджо, защо и какъ е убитъ, при какви обстоятелства и пр.

Ще възпроизведа текстуално, безъ подробности, само онова, което чухме лично съ Т. Дивидовъ на самото мѣсто отъ разказитѣ не само на ржководителя въ с. Смилево бай Георги Чурановъ и районния войвода Георги Сугаревъ, но и при разпита, въ присѣйствието на последнитѣ, отъ самитѣ автори на акцията, а следъ това и впечатленията и отзивитѣ, които чухме отъ населението и въ другитѣ райони при обиколката ни въ битолския окръгъ.

„И кауркитѣ станали комишки“ не е заглавие на поема, нито приказка или легенда отъ забравено минало, а една действителна история за наизидание на реаленъ и революционенъ актъ отъ първа величина изъ борбата на българитѣ въ Македония. Единъ добъръ сюжетъ и за една трагедия за нашитѣ писатели.

Убийството на Джелебъ Реджо Сульовъ бѣше извършено къмъ края на м. августъ 1902 г., въ с. Лера, което отстои на 15 км. отъ гр. Битоля, разположено при подножието на Пелистеръ планина, съ около 200 кжци, отъ които само 80 съ българско население, останалитѣ съ турско. Китно село, до което тече и планинската рѣка *Шемница*, която напоява полето и се влива въ най-горното течение на р. Черна. Българитѣ въ с. Лера бѣха, сравнително, добре обзаведени; имаха и своя уредена църква и основно училище, ала зле третирани и тормозени отъ сѣселянитѣ си турци. Поради своето изключително мѣстоположение, селото неможе да се посещава свободно отъ районната чета. Не отидохме и ние, защото мѣстниятъ ржководителъ на организацията въ сжщото село *Темелко Спасовъ*¹⁾ още въ началото на пролѣтътъ 1902 г., бѣ станалъ нелегаленъ и, зачисленъ къмъ четата на *Тодоръ Байрактаровъ*, наскоро, презъ лѣтото сжщата година, бѣ убитъ при сражението въ с. *Чаирлия*, битолско, кждето били загинали деветъ души, наедно съ войводата имъ, по предателство на *Ив. Кулаковъ* отъ сжщото село. Сжщата година свърши битолската гимназия и бѣ назначенъ за учителъ и ржководителъ на организацията въ с. Лера, *Цвѣтко Илиевъ Ушлиновски*, братъ на Апостола, но, поради аферата съ убийството на Реджо, бѣлг. население въ това село бѣше поставено подъ специаленъ строгъ режимъ и отиването на четата бѣше рисковано.

Българското население въ с. Лера винаги е било подъ неограниченъ тормозъ въ всѣко отношение отъ мѣстния богаташъ *Реджо Салиевъ*, всеизвестенъ и въ окръга съ прозвището *Джелебъ Реджо*, понеже се е занимавалъ главно съ закупуване на добитѣкъ и като такъвъ е билъ и главенъ доставчикъ на властта за продоволствие на цѣлия воененъ гарнизонъ въ Битоля. Сжщиятъ дълги години преди това е билъ и *спахия*, закупчикъ на десятъка, и на околнитѣ села: Рамна, Срѣбци, Цапари, Свиница, Стрежово, Метимеръ и др., поради което се е ползувалъ предъ властта и съ неограничени права и привилегии. Винаги на всѣкъде е ходилъ въоръженъ на оседланъ силенъ конь, охраняванъ отъ нѣколко свои хора, сжщо въоръжени, които сж били и най-необузданитѣ катели въ с. Лера. Чрезъ тѣхъ е държалъ винаги въ респектъ цѣлото население и въ околнитѣ села. Независимо отъ економическия гнетъ, българското население въ с. Ле-

ра ежедневно е изпитвало и тормоза на неморалнитѣ му поплзновения. По-хубавитѣ моми и жени не сж могли да излизатъ никакъ отъ кжщитѣ си, даже и за вода.

Презъ 1901 год., Реджо хвърлилъ око и замислилъ да потурчи за своя втора жена хубавицата *Сребра Димова Ив. Домазетова*, около 18 годишна мома отъ с. Лера. Цѣлото село заговаря и се носи отъ уста въ уста за намѣренията и заканванията на Реджо. Цѣлото семейство и роднинитѣ на Сребра сж загрижени. Тя се крие и живѣе повечето време между роднинитѣ си. Загрижено е и цѣлото българско население въ селото. Макаръ да е имало много кандидати отъ добри семейства въ Лера и отъ околнитѣ села за Сребра, никой не се е решавалъ да обяви годежъ и да я вземе, защото Реджо явно се е заканвалъ, че който я вземе ще го убие и ще грабне силомъ Сребра. Последната съ сълзи на очи често е молила родителитѣ си да се изселятъ отъ с. Лера. Родителитѣ ѝ, обаче, не сж въ положение да направятъ това, защото въ такъвъ случай ще трѣбва да се простятъ за винаги и съ цѣлото си имущество и пето-членното имъ семейство ще се лиши отъ всѣкакви сръдства за преживѣване. Най-голѣма рожба на родителитѣ ѝ е била Сребра, а другитѣ малолѣтни: синъ Христо 9 години и Траянъ — 7 годишенъ.

За всичко това съвещаватъ се съ ржководителя на организацията *Темелко Спасовъ*. Бащата на Сребра — *Димо Ивановъ* — се оплаква и на мухтарина (кмета) въ селото и го молилъ да съветва Реджо или да нареди чрезъ властта въ Битоля, да не безпокои дѣщеря имъ, защото каквото е намислилъ, никога нѣма да постигне. Тѣзи постжпки, обаче, още повече амбицирали честолюбието на всесилиния Реджо, поради което една нощъ неговитѣ хора хванали бащата на Сребра — *Димо Ивановъ*, премазали го съ бой и му се закарвали, че ще го убиятъ, ако не склони дѣщеря си да пристане за ханѣма на Реджо. Следъ нѣколко дни и самиятъ мухтаринъ, като представителъ на властта въ селото, отишълъ въ кжщата имъ и заявилъ на родителитѣ на Сребра, че не е въ положение да имъ помогне и да не очакватъ нищо отъ него, защото Реджо и нему се закарвалъ съ бой и пр. Съ това тѣ вече изгубили всѣка вѣра и надежда за помощъ и закрила отъ властта.

Единъ отъ многото кандидати по това време за Сребра е билъ и *Апостолъ Илиевъ Ушлиновски* отъ сжщото село. Последниятъ, макаръ и отъ добро семейство, билъ простъ и неприлика за Сребра, поради което му било отказано първоначално. Но Апостолъ не се отчаялъ. Въпрѣки всички заплашвания и заканвания на Реджо, въпрѣки ежедневнитѣ тревоги на родителитѣ и роднинитѣ на Сребра поради нанесения побой на баща ѝ, следъ като се съветвалъ съ братовчедъ си *Темелко Спасовъ*, Апостолъ съ още по-голѣма настойчивостъ подновилъ постжпкитѣ и искалъ Сребра. Единъ день той заявилъ повѣрително на Сребра и родителитѣ ѝ: „Не се бойте отъ оня келешинъ-Реджо! Ще видимъ кой кого ще убие! Ако ме изпревари, халалъ да му е...!“

При застжпничеството на роднинитѣ и родителитѣ на Сребра, последната се съгласила тоя пжтъ и си дали дума. Скоро се и вѣнчали. На свадбата имъ взело участие цѣлото бѣлг. население. Тази имъ брачна радостъ, обаче, винаги е била съпро-

¹⁾ Темелко Спасовъ е братовчедъ на Апостолъ Илиевъ Ушлиновски.

водена и съ постоянни терзания за утрешния ден от заканванията на Реджо. За всичко това *Темелко Спасов* като ръководител на организацията въ селото е държал въ течение за всичко районния войвода и ръководното околийско тѣло въ Битоля и решават да се убие Реджо. Изпълнението на присъдата, обаче, предоставили на ръководителя въ селото, съ оглед да не се създаде афера, която да повлече и невинни жертви. След дълги обмисляния ръководителят и Апостолъ уговарят плана за убийството на Реджо, без да знае другъ от селото. За нещастие планът е бил осуетен поради предприетите обиски от войски въ селото имъ, вследствие на което и ръководителят напуснал и се причислил къмъ четата на Тодоръ. Всички усилия на Апостолъ да извърши самъ тази работа не успѣли. Въмѣсто той да издебне Реджо, хората на последния го издебнватъ, залавят го надеждно и го завеждат въ турска къща, където го премазали от бой, за да се откаже за винаги

отъ булката си. Привидно той се съгласил да я изпъди отъ къщи — харизва я доброволно за ханъма на Реджо.

Пребитъ, Апостолъ едвамъ се прибира у дома и разправя на домашните си за станалото. Всички се ужасяват. При тѣхъ живѣе и снаха му *Донка*, родена въ с. Смилево, преди година омъжена за братовчедъ на Апостола *Ставре Христовъ Ушлиновски*, който заминал на гурбетъ въ Цариградъ. Като млада булка, въ отсъствие на мъжа си, и *Донка* била ежедневно обезпокоявана и преследвана отъ хората на Реджо. Сутринта всичко става достояние на роднините имъ и на всички въ селото. Дошла и майката на Сребра — *Петрана Димова*. Ужасени всички почнали да плачатъ и се чудили на кого да се оплачатъ, какво да правятъ. Веднага наложили добре Апостола, увили го въ овчи кожи и подобрили и спасили положението му. (Следва)

Хр. Настевъ

(Изъ записките му като секретаръ на реви-
зионната чета въ Битолския револ. окръгъ)

Последните събития въ свѣта

Европа, и свѣтът изобщо, още продължава да се гърчи въ мъки и болки, които не предвещаватъ скорешно оздравяване и успокоение. За да добиемъ по-ясна представа за действителното нормално и пълно съ неистовности и, заедно съ това, съ опасности положение, въ което се намира днесъ цивилизованото човѣчество, достатъчно е да си припомнимъ само нѣколко факти отъ неотдавнашното минало.

Преди голѣмата, наричана Свѣтовна война, международната търговия се вършеше редовно, безъ нѣкакви валутни и особени митнишки ограничения и спънки. Стопански разнигъ народи бѣха въ добри, редовни отношения и въ своите стопански усилия тѣ наистина се чувствуваха като граждани на единъ свѣтъ, като почтени и свободни състезатели въ полето на общата стопанска култура.

Днесъ, мирните граждани на мирния земеделски и промишленъ трудъ, имащи предъ си преди всичко идеала за спокоенъ, човѣшки, творчески животъ, се виждатъ обградени отъ почти непреодолими брѣзки на митнишки и валутни затруднения, спъващи всѣко нормално стопанско развитие и създаващи отдалечени една отъ друга, хладни, недовѣрчиви и враждебни една къмъ друга национални единици. Днесъ е изгубенъ смисъла, изгубена е радостта отъ творчеството въ стопанската областъ. Всѣки се е свилъ въ черупката си и гледа да произведе колкото за себе си и колкото е нужно да не протѣга ръка къмъ други. Това поражда чувството, че днесъ, повече отъ всѣкога, човѣкъ е станалъ вѣлкъ къмъ човѣка; че днесъ почти не съществува на дѣло международна общностъ.

По-преди едно общоевропейско обществено мнение, възникнало въ високи човѣшки идеали и бранещо тия идеали, можеше да бѣде развѣлнувано отъ погански звѣрства, вършени надъ беззащитни християни или каквито и да било други мирни хора и да бѣде повдигнато въ протестъ срещу безчовѣчията и дори да се предизвика физическа намѣса срещу тѣхъ.

Днесъ могатъ хиляди, десетки и стотици хиляди мирни и невинни хора да бѣдатъ национално и физически измѣчвани и унищожавани и като че вече не е останала капка нравствена енергия всрѣдъ европейските просвѣтни общества за протестъ, а още по-малко — за въздействие и акции за ограничаване и премахване пладнешките жестокости, издевателства и погроми върху невинни народни маси.

Като че за да се предаде символиченъ смисълъ на нравственото политическо състояние на свѣта днесъ случатъ е по-искалъ да хвърли най-западната земя на Европа, Испания, и най-източната земя на съединения съ Европа азиатски материкъ, Източенъ Китай, въ огнената буря на насалията, предъ които днешното цивилизовано човѣчество стои като напълно вече безчувствено. Тия два горящи пункта на земята, колкото и раздалечени да сѣ единъ отъ другъ, не сѣ две отдѣлни, случайни явления. Тѣ сѣ краищата на една връвъ, която свързва, всички отъ западъ до изтокъ на тоя двоенъ Европо-азиатски материкъ и по която всѣки моментъ може да се разшири огънь, що трещи и бушува въ тия два пункта.

Въ Испания и въ Източенъ Китай не се водятъ временно избухващи и скорозагасващи случайни кървави борби. Тамъ действуватъ, по всички правила на военното изкуство и съ дългоподготвена методичностъ, всички родове и видове истински войски, употребявайки всички родове оружия. Тамъ се биятъ по

сухо, по въздуха, по вода и подъ вода, стотици хиляди войници, излѣзли и въоръжени отъ казармите. Генерали водятъ боевете, началници на щабове чертаятъ планове. Сега и градове се опожаряватъ, безбройни трупове на войници, на мирно население, на жени и деца се стелятъ подъ разрушенията на домове, подъ огъня на картечници и бомби. Води се истински, кървопротливъ, планирана война.

Телеграфните агенции разнасятъ всѣкичасно по цѣлото земно кълбо и най-малките подробности отъ тия две жестоки войни; радиостанциите и вестниците непрекъснато предаватъ на своите читатели и на слушателите си тия новини; гражданите най-внимателно ги слушатъ и четатъ, у дома, по кафенета и по клубове — цѣлъ свѣтъ знае за тия войни и като че ли вече никому не правятъ тѣ нѣкакви особено впечатление. Като че това е нѣщо естествено; като че нищо необикновено нѣма въ тия две войни.

А нито една отъ двете войни не е официално обявена. А и Испания, и Китай сѣ членове на Обществото на народите. И за испанската война може да се говори за обявяване, защото всеизвестно е, че въ Испания се биятъ, освенъ испанци, и много хиляди неиспански, произхождащи, постоянно стичащи се тамъ, отъ други страни войски, заедно съ свое оружие и муници.

Преди двадесетъ години не би могло да се помисли, че могатъ месеци да минаватъ въ необявена официално война.

Международни ангажменти? Международенъ моралъ?

Днесъ това изглежда вече смѣшно.

Какъто можешъ самъ да си направишъ за сигурността си — това само изглежда донѣкъде успокоително.

Свѣтът е разглобенъ на съставните си части. Нѣма никаква обща опора.

Създаденото отъ парижките договори положение, за осигуряване на трайността на което се бѣха образували съюзи и се вземаха на времето военни и други мѣрки, отдавна е разклатено и все повече се разклаца. Нито Франция, нито съюзниците ѝ следъ войната смѣтатъ, че е възможно онова именно положение да се възстанови отново и да се закрѣпи.

Германия, като най-голѣма и най-силна отъ победените въ войната държави, се надигна и разстроши крехката постройка на договорите за миръ, възстанови престижа си, възвърна у народа вѣрата въ силите му и не спрѣ до тамъ. Германия продължи съ нова мощъ да се повдига и да иска вече не само равноправностъ, но и ръководство въ новото уреждане на европейския свѣтъ. Уреждане по германско, тоя пътъ, разбирае.

Сега вече имаме не само разклащане на създаденото въ Парижъ отъ договорите за миръ положение, но и едно ново движение, нова решителна и твърда воля за единъ обратъ, за измѣнение на това положение.

Силата на Германия бѣ млада, свежа, нова.

Силата на Франция и съюзниците ѝ, които държеха за едно безконечно продължаване на създаденото положение или най-малко — за едно много бавно негово измѣнение, бѣ избавена отъ по-старото време, отрупана съ тежестите на много грѣхове. Изгледите за успѣхъ въ тоя мирновремененъ двубой бѣха на страната на младите сили, на нова Германия. Въ това време, другата следвоенна, обновена и подмладена сила, Италия, прибави своята енергия и своята воля на промѣни на положението къмъ германската воля и енергия и така се създаде групата Римъ—

Берлинът, която бѣ не само единна въ изработването на политическата идеология за утрешна Европа, но бѣ и единна въ действията си, предвазначени да създадат тая утрешна Европа.

И Италия, и Германия дадоха доказателства, че тѣ нѣма да чакат да имъ бждатъ признавани и задоволявани правата и исканията имъ, а сами ще действуватъ да постигатъ това, което тѣ сѣмтатъ за свое право и за необходимо за сигурността и за бждещето имъ развитие.

Така тѣ, при разстроена вече, разглобена и намираща се въ невъзможност да действува единно Европа, поставиха другитѣ европейски политически канцеларии предъ свършени факти и видѣха, че тия смѣли нарушавания на постановления на договори и тия озобо политически свободни, своеволни действия не намиратъ предполагаемия отпоръ, предполагаемитѣ санкции отъ страна на ОН или на държавитѣ, които не сѣ имали интересъ отъ тия имъ своеволни действия.

Така, криво или право, отъ нѣколко години насамъ въ Европа настѣпи едно безпорядочно положение. Следвоенното положение, създадено отъ диктаторитѣ за миръ, се смѣни, следъ разклащането му, съ едно политически анархично положение. А то докара лудото надпреварване въ въоръжения, което не е прекъсвало до момента, когато отбелязваме това тукъ.

Никой нищо вече не зачита. Всѣки всѣкого подозира и отъ всѣкого се бои. А всички се боятъ отъ една утрешна война, макаръ и най-усилно да се приготвяватъ за нея, както се вижда отъ голѣмитѣ повсемѣстни военни маневри, които станаха въ края на лѣтото и продължаватъ още да се извършватъ, нѣкъде и два пѣти, почти едно следъ друго, както е случаятъ се Турция.

Неестественото и обезпокоителното въ сегашното международно положение въ Европа и изобщо въ свѣта е това, че силитѣ на отдѣлнитѣ страни не сѣ насочени въ свободно творчество, въ строителство, а сѣ сковани отъ единъ общъ страхъ предъ една възможна утрешна война. Ако не е този общъ страхъ отъ войната, тѣ сигурно биха се още утре разразили въ кървави международни стълкновения.

Едно указание все пакъ за предотвратяване на една скорошна война е грижата на Англия за работитѣ, които сега се развиватъ въ Далечния изтокъ.

Голѣми сѣ днешнитѣ и утрешни интереси на Англия по източното китайско крайбрежие и изобщо въ Далечния изтокъ. Японското проникване и настаняване въ Китай сериозно загрижава лондонското правителство и то по всѣка вѣроятностъ ще прояви дори по-голѣма отстъпчивостъ, примирителностъ и спогодбена дейностъ на Европейския континентъ, отколкото обикновено му е свойствена, за да отстрани остриѣ и застрашителни търкания между известни европейски държави и да предотврати, поне за сега, избухването на една всеевропейска война. То не е никакъ чудно, да упражни, сега вече и съ още по-голѣма тежестъ, поради новитѣ си и твърде голѣми въоръжения, влияние за по-скорошно поправане на неправдитѣ, извършени отъ договоритѣ за миръ въ Парижъ следъ Свѣтовната война, тъй като за всички почти срѣди въ Англия, както и за много други срѣди въ други страни, е вече ясно, че едно отстранение на тия неправди ще разведри значително политическата атмосфера въ Европа и ще възвърне духа на търпимостъ и спогаждане, между враждебно настроенитѣ понастоящемъ народи.

Въоръженията, които прави Англия, наистина иматъ за първа и най-важна целъ да осигурятъ отбраната и сигурността на Англия, както и сигурността на морскитѣ ѝ пѣтища, безъ които тя би била само една мѣничка, незначителна островна държавна. Но въ сѣщото време, косвено тия английски въоръжения иматъ твърде голѣмо значение за придаване на тежестъ на утрешнитѣ английски предложения и проекти и за накарване тѣ да бждатъ приемани или пѣне вземани предвидъ отъ другитѣ голѣми сили, които нареждатъ европейскитѣ и свѣтовнитѣ изобщо работи.

Англия не желае войни въ Европа, пѣкъ и кждето и да било, но особено не ги желае въ Европа. Нѣщо повече — тя ще направи всичко, за да не се дойде до тѣхъ.

Това се знае отъ всички, това се знаеше и отъ Германия и Италия, затова тия две страни използвиха, чрезъ самостоятелни, своеволни, противодоговорни действия, миролюбиво на Англия, за да добиятъ онова, което по пѣтя на взаимни споразумения едва ли биха го нѣкога добили.

Но се създаде отъ това изкушение едно положение, което вече, по прещенкитѣ и на Англия, започна да става едва ли не по-опасно отъ изгледитѣ за една война дори апетититѣ на Германия и на Италия можеха прогресивно да растатъ, ако не имъ се изпрѣчеше възможността да срѣщнатъ не вече речитѣ на единъ Илѣнъ или Делбосъ, не хрисимитѣ предупреждения на дипломатическитѣ ноти, а — самитѣ широки гърла на морски и други топове.

Затова и Англия започна да лѣе топове и да дрънка оржжия. Затова нейнитѣ въоръжения се възприеха, въ последно

време и отъ крайнитѣ, лѣвитѣ срѣди, като една необходимостъ за обезпечаване на мирни отношения, на умѣрени акции, на спогодливостъ между европейскитѣ държави.

Английското въоръжение действително има тази миролюбива мисия и то съвсемъ нѣма, поне за сега, да внесе промѣна въ традиционната, спокойната и предвидлива английска политика на приспособявания, компромиси, отстъпки и споразумения.

Надеждното и за насъ въ английскитѣ въоръжения е това, че тѣ ще гарантиратъ, ще насърчаватъ и улесняватъ активна междуевропейска политика на отстъпки, но не предъ безразсждната упоритостъ за запазване на всѣка цена на наситеностъ съ престѣпления и насилия статукво, нито предъ своеволнитѣ и безогледни действия за промѣни въ положението, а — пгдѣ политическия разумъ, вдъхновяванъ отъ чувство за справедливостъ и редъ въ националния и международния животъ на народитѣ.

Разбира се, сама Англия и която и да било друга сила, не би могла Богъ знае каква промѣна, въ добра посока, да направи, ако не намѣри известна подкрепа и съдействие у другитѣ. Все пакъ, географското ѝ положение, богатството и голѣмитѣ ѝ материални и морални възможности за въздействие върху европейскитѣ държави правятъ отъ нея единъ действително първостепененъ факторъ, ако не за изкарване на Европа отъ днешното ѝ хаотично и крайно критично положение, поне — за улесняване и ускоряване на единъ процесъ на заздравяване и съзвемане на тоя старъ, дребенъ и почти грохналъ подъ тежеститѣ на своята цивилизация европейски материкъ.

Появата и действията на нѣкои подводници въ Срѣдиземно море презъ последния месецъ августъ, които застрашаваха да подпалятъ нови пожари на международни стълкновения, се последва, както е известно, отъ една, тоя пѣтъ наистина твърде бързо и решително взета отъ Англия, главно и отъ Франция мѣрка за ограничаване на това подводно пиратство и, заедно съ това, за премахване на една много сериозна причина за нови кървави международни борби. Тоя пѣтъ Англия може да действуваша съ по-голѣма решителностъ, категоричностъ и бързина, не само защото видѣ, че могатъ да бждатъ засегнати дълбоко нейнитѣ жизнени интереси въ Срѣдиземно море, но още и защото, защото тя е днесъ по-добре военно подготвена, отколкото бѣ преди нѣколко месеца.

Естествено — не е тя само, която ще реши окончателно въпроса. Остава да видимъ какво ще кажатъ Римъ, Берлинъ и нѣкои други, които сѣщо иматъ интереси въ това море. Изгледитѣ сѣ, обаче, че и тукъ ще се постигне една спогодба въ интереса на общия миръ.

Тѣга за родината

(Писмо до редакцията)

Радостта между българитѣ въ Америка отъ посещението на артиститѣ отъ Народния театъръ е била голѣма. Единъ приятелъ ми пише: „Изживѣхме“ шастливи дни. Всичко отново ни спомня за родината: български артисти, писеситѣ сѣщо. Навсѣкжде се говори само за това посещение. Всички се надпреварваме и каниме гоститѣ у дома. Голѣми приготовления въ всѣки български домъ. Слушаме чисто български езикъ. Поглъщаме жадно всѣка дума и отново жгуваме за България. Колко сме далече отъ нея и колко много я обичаме! Отъ представленията останахме доволни особено отъ артиститѣ, които съ охота разправяха за родния край, за напредъка въ България, за познати, за близки. Говорихме за всичко, за политика, за македонския въпросъ. Това насъ най-много интересува и дано гоститѣ не сѣ почувствуваха отегчение да отговарятъ на нашитѣ многобройни запитвания. Изпратихме ги съ тѣга, а на гарата всички: мъже и жени плакахме, отъ радостъ. Радвахме се, че видѣхме българи, плакахме, че така скоро ни напуснаха. Жгуваме много за България, да я видя пакъ. Вие може би тамъ не чувствувате така силно гордостта да се наричате българи. Това ни различава отъ американцитѣ, но ние предпочитаме да сме българи. Вѣрно, великъ народъ сѣ и ние цениме тѣхното гостоприемство, но често имъ разказваме и за нашата малка родина, за хубоститѣ ѝ, за нашата Македония, за легендарнитѣ войводи, за Розовата долина и за безбройнитѣ красоти, съ които е дарена. Сбогомъ, драгий приятелю, дано Богъ ми даде здраве да се видимъ пакъ въ България. Този пѣтъ повече отъ всѣкога горя отъ желание да видя родния край. Живѣйтесъ здраве“.

Владимиръ Марковъ (Изъ в. „Миръ“)

Поправка. Въ кн. VII на илюстр. „Илинденъ“ допуснати сѣ следнитѣ печатни погрѣшки:

Стихотворението „Илинденъ“, стр. 2, е отъ полковникъ о. з. Янакиевъ.

Въ стихотворението „На македонската героиня“ погрѣшно сѣ подредени куплетитѣ. I, II и III стълбика куплети на стр. 5 да се четатъ съответно поставени подъ I, II и III стълбика на стр. 4.